

EDUKACJA PRAWNA
e-informator prawny

**ODPOWIEDZIALNOŚĆ
ZA CZYNY ZABRONIONE**
wśród osób nieletnich

Miasto Bytom

MINISTERSTWO
SPRAWIEDLIWOŚCI
www.ms.gov.pl

20 lat
**sursum
corda**
STOWARZYSZENIE w górę serca

Kazus

ODPOWIEDZIALNOŚĆ NIELETNICH

Pięciu chłopaków w wieku ok. 15 lat wymyśliło sobie zabawę, strzelanie z procy szyszkami i kamieniami do grupy młodzieży, która siedziała przy ognisku. Któryś z chłopców trafił dziewczynę siedzącą przy ognisku. W efekcie dziewczyna ta straciła wzrok. Nie udało się ustalić, który z nich spowodował utratę wzroku, jednakże żaden z nich nie zaprzeczał, że aktywnie uczestniczył w tym zdarzeniu, strzelając czy też donosząc kamienie. Sprawa trafiła do Sądu. Jeden z chłopców początkowo strzelał z procy, potem oddał ją koledze, jednakże Sąd nie widział podstaw by go zwolnić z odpowiedzialności, gdyż w ocenie Sądu stworzył on tym samym koledze warunki i ułatwił atak. Sąd uznał, iż wszyscy chłopcy są winni i zasądził od nich solidarnie na rzecz poszkodowanej dziewczyny kwotę 80.000 zł tytułem zadośćuczynienia, kwotę 17.818 zł tytułem skapitalizowanej renty na zwiększone potrzeby za określony czas, kwotę po 370 zł miesięcznie tytułem renty oraz kwotę 8 000 zł tytułem zaliczki na koszty leczenia. Ponadto Sąd ustalił, że chłopcy ci ponoszą odpowiedzialność także za dalsze skutki uszkodzenia narządu wzroku powódki, które mogą się ujawnić w przyszłości !

W sprawie tej Sąd Najwyższy uznał, że ustawa o postępowaniu w sprawach nieletnich, reguluje zakres cywilnoprawnej odpowiedzialności odszkodowawczej nieletnich (art. 6 pkt 2 u.p.n.), ale ponoszą oni także odpowiedzialność odszkodowawczą za szkodę wyrządzoną czynem karalnym, wyznaczoną przez przepisy Kodeksu cywilnego.

Przykład: (wyrok SN z dnia 18.01.2012 r, w sprawie sygn. akt II CSK 157/11)

WYJAŚNIENIE PRAWNE

Osoba młoda nie jest zwolniona z odpowiedzialności za swoje czyny. Szkodliwość czynu takiego jak udział w bójce, pobicie albo zranienie nie zostanie zmniejszona, bo czynu takiego dopuścił się nieletni (jeśli zostanie spełniony warunek, że nieletni działał mając przy tym świadomość skutków swojego zachowania). Czasem niewinna niby z pozoru zabawa w młodości może skończyć się ujemnymi konsekwencjami i to na całe życie. Mowa tu nie tylko o odpowiedzialności karnej, ale także o odpowiedzialności cywilnej, która nierzadko związana jest z tą pierwszą. Mało tego, bardzo często zdarza się w praktyce jeszcze tak, że Sąd wyrokiem ustali dodatkowo odpowiedzialność sprawcy za przyszłe szkody wynikające np. z uszkodzenia ciała, tak jak to miało miejsce w opisanym powyżej przykładzie.

Pamiętać należy, iż odpowiedzialność odszkodowawcza niepełnoletniego (np. zapłata odszkodowania w określonej kwocie) obciąża go osobiście. Tą odpowiedzialnością nie zostaną obciążeni jego rodzice, a osiągnięcie pełnoletniości

nic nie zmieni. Jeżeli to roszczenie o odszkodowanie nie przedawni się (wystarczy że wierzyciel kierować będzie co jakiś czas wnioski egzekucyjne do komornika), to ten dług będzie musiał być spłacany nawet do śmierci dłużnika. Rodzice mogą ponosić odpowiedzialność za szkody wyrządzone przez ich dziecko, jeśli udowodni się im to, że nie sprawowali należytego nadzoru nad dzieckiem do trzynastego roku życia. W takiej sytuacji rodzice ponosiliby odpowiedzialność za czyny swojego dziecka.

Chcąc podnieść świadomość prawną w zakresie odpowiedzialności prawnej - oddajemy w Wasze ręce niniejszy poradnik, gdzie chcemy przedstawić kwestie związane z odpowiedzialnością prawną nieletnich. Jak pokazuje życie i problemy z jakimi zgłaszają się klienci do punktów nieodpłatnej pomocy prawnej - jest to wiedza przydatna zarówno dla młodzieży, jak i rodziców, a jej posiadanie może przyczynić się do większej odpowiedzialności i roztropności, by nie dochodziło do sytuacji dopuszczenia się czynów, których konsekwencje mogą być bardzo dotkliwe, a nawet ciągnąć się przez wiele lat.

Jeśli po lekturze tej publikacji, albo w związku z osobistą sytuacją uważasz, że przydatna byłaby rozmowa z prawnikiem - zapraszamy do najbliższego punktu nieodpłatnej pomocy prawnej. W każdym powiecie do Twojej dyspozycji są specjaliści, którzy odpowiedzą na pytania, wyjaśnią sytuację prawną, przedstawią możliwe rozwiązania, poinformują o przysługujących Ci prawach lub ciążących obowiązkach, a także przedstawią korzyści i ryzyka związane ze skierowaniem sprawy do sądu. Jest też możliwość nieodpłatnej mediacji.

Aby skorzystać z takiej pomocy wystarczy zarejestrować się na wizytę telefonicznie (pod numerem telefonu wskazanym na stronie starostwa powiatowego lub miasta na prawach powiatu) lub wybrać dogodny termin i miejsce elektronicznie, np. za pośrednictwem serwisu np.ms.gov.pl, gdzie znajdziesz dodatkowe informacje o zakresie i warunkach korzystania z nieodpłatnej pomocy, jak również mapę ponad 1.500 punktów działających w całym kraju.

Warunkiem uzyskania nieodpłatnej pomocy jest złożenie oświadczenia, że nie stać Cię na skorzystanie z płatnej pomocy prawnej. W określonych sytuacjach, np. ze względu na epidemię, samorząd lokalny może zdecydować o zdalnej pracy punktu, wówczas pomoc jest udzielana za pośrednictwem środków komunikacji na odległość.

Zasady ponoszenia odpowiedzialności przez osoby nieletnie

Odpowiedzialność karna nieletnich w polskim prawie za czyny karalne i przestępstwa została w naszym prawie uregulowana dwutorowo, w oparciu o:

- przepisy ustawy z 26.10.1982 r. o postępowaniu w sprawach nieletnich (dalej u.p.n.), która realizuje model opiekuńczo-wychowawczo-ochronny postępowania z nieletnimi, dopuszczając w pewnym zakresie wyjątkową możliwość stosowania kar kryminalnych wobec nieletnich sprawców czynów o randze przestępstw oraz
- przepisy Kodeksu karnego (dalej k.k.), który przewiduje głównie odpowiedzialność osób pełnoletnich.

Odpowiedzialność nieletniego na gruncie u.p.n.

Przewidziane w u.p.n. działania podejmuje się w sytuacjach, gdy nieletni wykazuje przejawy demoralizacji lub dopuści się czynu karalnego. Ustawa ta wyróżnia trzy kategorie osób nieletnich:

1. w zakresie zapobiegania i zwalczania demoralizacji - regulację zawartą w tej ustawie stosuje się wobec osób, które nie mają ukończonych lat 18,
2. w zakresie postępowania w sprawach o czyny karalne - regulację ww. ustawy stosuje się do osób, które dopuściły się takiego czynu między 13 a 17 rokiem życia.

3. w zakresie wykonywania środków wychowawczych lub poprawczych
- przepisy ww. ustawy należy stosować wobec osób, którym orzeczono tego typu środki, maksymalnie jednak do ukończenia 21 lat.

Zasadą polskiego prawa karnego jest niepodleganie nieletnich odpowiedzialności karnej. Nieletniość to okoliczność, która wyłącza winę!!!

- Czyn karalny to przestępstwo, a także wyliczone enumeratywnie wykroczenia.
- Postępowania w sprawach nieletnich jest prowadzone nie przez sądy karne, a przez sądy rodzinne.
- W postępowaniach tych można wobec nieletnich stosować środki wychowawcze, lecznicze oraz poprawcze, wskazane w u.p.n.

Nieletni odpowiada na zasadach określonych w u.p.n. przede wszystkim wówczas, kiedy przejawia demoralizację, bo przykładowo w sposób systematyczny uchyla się od obowiązku szkolnego, czy kształcenia zawodowego, używa alkoholu lub innych środków, celem wprowadzenia się w stan odurzenia, uprawia nierząd, włóczęgostwo, czy np. bierze udział w grupach przestępczych. Nieletni w wieku od 13-17 lat ponoszą odpowiedzialność w oparciu o tę ustawę, jeśli popełnią przestępstwo z k.k., przy czym chociaż popełnią przestępstwo tak jak osoba pełnoletnia, to zasądzona kara będzie złagodzona z uwagi na przewidziane w u.p.n. Środki wychowawcze i poprawcze. Nieletni na podstawie u.p.n. może zostać ukarany poprzez zasądzenie przez sąd takich środków jak:

1. udzielenie upomnienia,
2. zobowiązanie do określonego postępowania np. do naprawienia wyrządzonej szkody, do wykonania określonych prac na rzecz pokrzywdzonego lub społeczności lokalnej, do przeproszenia pokrzywdzonego, do podjęcia nauki lub pracy,
3. ustanowienie nadzoru rodziców lub opiekuna,
4. ustanowienie nadzoru organizacji młodzieżowej lub innej organizacji społecznej, zakładu pracy albo osoby godnej zaufania - udzielających poręczenia za nieletniego,
5. zastosowanie nadzoru kuratora,
6. kierowanie do ośrodka kuratorskiego, a także do organizacji społecznej lub instytucji zajmujących się pracą z nieletnimi o charakterze wychowawczym, terapeutycznym lub szkoleniowym,
7. orzeczenie zakazu prowadzenia pojazdów,
8. orzeczenie przepadku rzeczy uzyskanych w związku z popełnieniem czynu karalnego,
9. orzeczenie umieszczenia w młodzieżowym ośrodku wychowawczym albo w rodzinie zastępczej zawodowej, która ukończyła szkolenie przygotowujące do sprawowania opieki nad nieletnim,
10. orzeczenie umieszczenia w zakładzie poprawczym.

ODPOWIEDZIALNOŚĆ NIELETNIEGO NA GRUNCIE KODEKSU KARNEGO

Obowiązuje zasada, że odpowiedzialność karną na gruncie k.k. ponosi ten, kto popełnił czyn zabroniony po ukończeniu 17 lat. Według k.k. nieletni to osoba, która ukończyła 17 lat, zaś w drodze wyjątku mając na uwadze najcięższe przestępstwa, jak nieletniego traktuje się osobę, która ukończyła 15 rok życia. Nieletni odpowiada za wszystkie przestępstwa określone w k.k. jeśli ukończył/kończyła 17 lat. Taka osoba może liczyć na złagodzenie kary, jednakże będzie sądzona jak osoba dorosła. Analogicznie nieletni, który ukończył 15 rok życia może zostać potraktowany wyjątkowo, jeśli dopuścił się najpoważniejszych przestępstw. Mowa tu o zabójstwie, doprowadzeniu do ciężkiego uszczerbku na zdrowiu, spowodowaniu zdarzenia powszechnie niebezpiecznego, gwałcie ze szczególnym okrucieństwem, czynnej napaści na funkcjonariusza. Taki nieletni może zostać pociągnięty do odpowiedzialności na zasadach k.k., jeśli okoliczności sprawy oraz stopień rozwoju sprawcy, jego właściwości i warunki osobiste za tym przemawiają, a przede wszystkim jeśli poprzednio stosowane środki wychowawcze lub poprawcze okazały się bezskuteczne. **Stąd też, odpowiedzialność karna nieletniego określona w art. 10 § 2 k.k. jest wyjątkiem od zasady nieodpowiedzialności karnej nieletnich. Nieletni może zostać pociągnięty do odpowiedzialności karnej wyłącznie wyjątkowo, jeżeli dojdzie do spełnienia w sposób łączny przesłanek z art. 10 § 2 k.k., takich jak:**

1. Popełni czyn, który ma znamiona jednego z przestępstw enumeratywnie wyliczonych w tym przepisie, o których mowa niżej,
2. po ukończeniu 15 roku życia,
3. okoliczności sprawy, stopień rozwoju sprawcy, jego warunki i właściwości osobiste przemawiają za jego ukaraniem.

Poniesienie odpowiedzialności karnej przez nieletniego ma charakter fakultatywny, co oznacza, że zależy ono od oceny jakiej dokona sąd. Nieletni może ponieść taką odpowiedzialność wówczas, gdy dopuści się popełnienia jednego lub więcej przestępstw wynikających z przepisu art. 10 § 2 k.k. Przestępstwa te (czyny

zabronione) są wyjątkowo poważne, nierzadko popełniane przez sprawców nieletnich z wyjątkową brutalnością i okrucieństwem.

1. nieletni może ponieść odpowiedzialność karną wtedy, kiedy **można przypisać mu winę** w czasie popełnienia czynu,
2. Kara wymierzona nieletniemu sprawcy, o którym mowa w art. 10 § 2 k.k., nie może przekroczyć $\frac{2}{3}$ górnej granicy ustawowego zagrożenia karą za przestępstwo, które mu zostanie przypisane.
3. w stosunku do sprawcy, który w czasie popełnienia przestępstwa nie ma ukończonych lat 18, nie orzeka się kary dożywotniego pozbawienia wolności, czyli można mu wymierzyć co najwyżej karę 25 lat pozbawienia wolności za przestępstwo zagrożone karą dożywotniego pozbawienia wolności.

ODPOWIEDZIALNOŚĆ NIELETNIEGO NA GRUNCIE KODEKSU KARNEGO

W stosunku do sprawcy, który popełnił **występek** po ukończeniu lat 17, lecz przed ukończeniem lat 18, sąd zamiast kary stosuje środki wychowawcze, lecznicze albo poprawcze przewidziane dla nieletnich, jeżeli okoliczności sprawy oraz stopień rozwoju sprawcy, jego właściwości i warunki osobiste za tym przemawiają (art. 10 § 4 k.k.). Mowa tu o młodocianym między 17 a 18 rokiem życia, który popełnił występek. By można było zastosować ten przepis, muszą wystąpić u osoby tej okoliczności związane z przypadkowością popełnionego przez nią czynu, chwilowymi nieprzewidywanymi pokusami, znajdowaniem się pod silnym wpływem innych osób, drugorzędną rolą w przestępstwie, wyjątkowo pozytywnymi cechami charakteru, brakiem zachowań agresywnych czy też brutalnych.

Kodeks karny dzieli przestępstwa na dwie grupy: zbrodnie i wystęпки:

- **zbrodnie** to czyn zabroniony, za którego popełnienie przewidziana jest tylko kara pozbawienia wolności, i to na czas nie krótszy niż 3 lata, lub kara surowsza (25 lat pozbawienia wolności, kara dożywotniego pozbawienia wolności)
- **występek** to czyn zabroniony zagrożony grzywną powyżej 30 stawek dziennych albo powyżej 5000 złotych, także karą ograniczenia wolności przekraczającą miesiąc albo karą pozbawienia wolności przekraczającą miesiąc.

System nieodpłatnej pomocy prawnej oraz nieodpłatnego poradnictwa obywatelskiego

działa w Polsce od 2016 roku i pozwala na dostęp do wybranych usług prawnych i poradniczych osobom, które ze względu na bariery finansowe mają takie możliwości ograniczone.

Zakres i zasady pomocy reguluje ustawa z dnia 5 sierpnia 2015 roku o nieodpłatnej pomocy prawnej, nieodpłatnym poradnictwie obywatelskim oraz edukacji prawnej.

Działające w każdym powiecie punkty nieodpłatnej pomocy od 2020 roku świadczą dodatkowo nieodpłatną mediację.

Aby skorzystać z darmowej pomocy należy się wcześniej zarejestrować. Możesz to zrobić telefonicznie w starostwie powiatowym lub urzędzie miasta (dotyczy dużych miast, na prawach powiatu). Numery telefonów znajdziesz na urzędowych stronach internetowych powyższych samorządów. Rejestracja elektroniczna przez stronę: **NP.MS.GOV.PL**

NIEODPŁATNA POMOC PRAWNA

Możesz liczyć na

- informację o stanie prawnym lub obowiązkach i uprawnieniach
- wskazanie sposobów rozwiązania problemu prawnego
- sporządzenie projektu pisma (z wyłączeniem spraw w toczących się już postępowaniach), w tym o zwolnienie z kosztów sądowych lub o ustanowienie pełnomocnika
- poinformowanie o kosztach i ryzyku finansowym skierowania sprawy do sądu
- wsparcie w zakresie prowadzonej jednoosobowej działalności gospodarczej, jeśli nie zatrudniasz od roku innych osób
- nieodpłatną mediację
- informację o możliwościach innej, darmowej pomocy

NIEODPŁATNE PORADNICTWO OBYWATELSKIE

Możesz liczyć na

- rozpoznanie problemu i udzielenie porady dostosowanej do indywidualnej sytuacji, zwłaszcza w sprawach zadłużenia, mieszkaniowych oraz zabezpieczenia społecznego
- poinformowanie o przysługujących uprawnieniach lub ciążących obowiązkach
- wsparcie w samodzielnym rozwiązywaniu problemu, np. poprzez sporządzenie planu wyjścia z trudnej sytuacji oraz udzielenie pomocy w jego realizacji, a także skierowanie do odpowiednich instytucji lub placówek nieodpłatnej pomocy
- skorzystanie z nieodpłatnej mediacji

NIEODPŁATNA MEDIACJA

Możesz liczyć na

- poinformowanie o możliwościach i korzyściach polubownych metod rozwiązywania sporów
- przygotowanie projektu umowy o mediację lub wniosku o przeprowadzenie mediacji
- przygotowanie projektu wniosku o przeprowadzenie mediacji w sprawie karnej
- przeprowadzenie mediacji
- udzielenie pomocy w sporządzeniu do sądu wniosku o zatwierdzenie ugody zawartej przed mediatorem
- MEDIACJA** jest dobrowolną, nieformalną i poufną, a mediator jest osobą bezstronną

KTO MOŻE KORZYSTAĆ
Z NIEODPŁATNEJ POMOCY

Każda osoba fizyczna po złożeniu oświadczenia, że nie jest w stanie ponieść kosztów odpłatnej pomocy prawnej oraz **prowadzący jednoosobową działalność gospodarczą**, po złożeniu dodatkowego oświadczenia o niezatrudnianiu innych osób w ciągu ostatniego roku.

UDZIELANIE PORAD I MEDIACJI
OSOBOM Z NIEPEŁNOSPRAWNOŚCIĄ

Pomoc jest udzielana co do zasady podczas osobistej wizyty w punkcie. Osoby ze znaczną niepełnosprawnością mogą liczyć na pomoc zdalną, poza punktem lub przy użyciu środków wspomagających komunikację.

AKTUALNE INFORMACJE
O ZASADACH I ZAKRESIE POMOCY

<https://DarmowaPomocPrawna.ms.gov.pl>